

Pituffimmi illut qiianartut pillugit oqaluttuap tunuliaqutaa

Pituffimmi innuttaasut pinngitsaaliis-summik nuutsitaanikut illuni nillertuni najugaqartariaqarsimanerannut oqaluttuaq, najoqutassat eqimattat Kalaallit Nunaanni nutaanngorsaanerup nalaani sanaartornermut tunngasut qanoq ator-neqarsinnaanerunik takussutissiivoq.

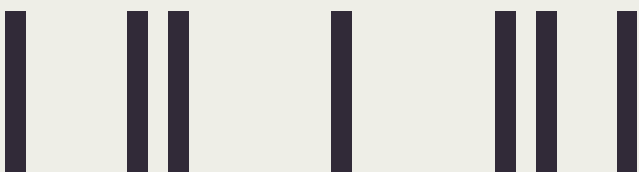

Qaanaamiit 1954 miss., Jens Christian Madsenip embedsarkivia, Rigsarkivet.

Pituffik 1953

Pituffimmi najugallit 1953-mi pinngitsaaliis-summik nuutsitaasimanerannik oqaluttuaq ullumikkut nalunnginneqarluarpoq. Amerikamiut sakkuto-oqarfissaannik Thule Air Basemik inissaqar-titsiumallutik, oqartussat aalajangiisimapput, Uummannami (Thulemi), Qaanaamiit 150 km-nik ungasissusilimmi Inuit najugallit nuutsinneqas-sasut. Najugallit sap. ak. pingasut sioqqullugit kalerrinneqarsimapput.

Najoqutassani eqimattani, Kalaallit Nunaanni nutaanngorsaalluni sanaartornermut tunngasut ilaat, inunnik pinngitsaaliisummik nuussuiner-mut atatillugu ilisimasat nutaat nassaarineqarsin-naapput. Saniatigut aamma allagaatit eqimattat ilaanni allagaatit tullerijaaat pillugit itinerusumik paasisaqarsinnaavutit.

Navaranap oqaluttuaa

1953-imi Navarana Sørenseni arfinilinnik ukioqarluni ilaqtannilu Ummannamiit nuutsitaapput. Pinnngitsaaliissummik nuutsitaasimanini Anne Kirstine Hermannip atuakkiaani, Imperiets børn, DR-illu podcastiliaani Bakspejl, Kolonien 2-mi oqaluttuaa. Atuakkami illut nutaat oqaluttuarai:

”Taava qallunaat qisunnik illuaraliat kinguleriiaat marluk, sissaq sinerlugu sanavaat, inuit pinngitsaalillugit nuutsitatik inissaqartinniarlugit. Septembarimi aatsaat aputeqalereersoq qianarsereersorlu nuussinnaasimapput. Taamani amerlasuut mikisunik meerartaqarput sulilu toqqini najugaqarsimallutik. Illut sisamaannaat marlunnik initaqarsinnaasimapput.

Uagut aamma illuaqqamik tunisippugut, uagummi – qanoq oqassaanga – pingaarnepaannginnatta. Illumik ataatsimik initalimmik tunisippugut, ataata, anaana nukappiaqqat marluk niviarsiaqqallu marluk. Arfiniliuvugut. Soorunami illumi inissakilliorneq sungiusimareerparput, kisianni neriorsuisarsimapput eqquutsinngisaminnik. Uagut illorput quitut isikkoqarpoq, ataatsimik qaliaqarluni ataatsimillu initaqarluni. Illukutsinniit qimatatsinniit qianarnerusimavoq, silataanimi issunik ujaqqanillu oqorsaaserneqarsimannngilaq.”

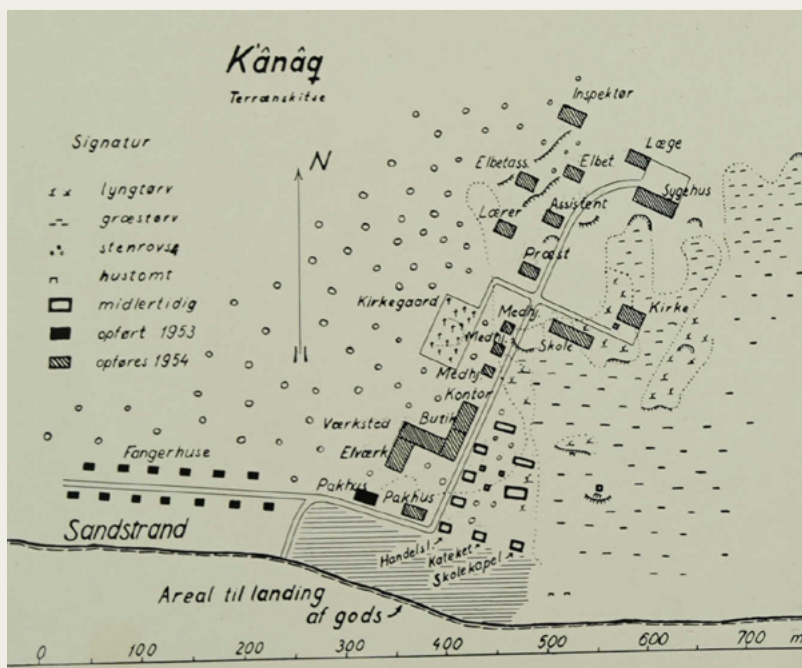
Anne Kirstine Hermannip atuakkiaa Imperiets børn, qupp. 265.

Sooruna illut nutaat issunik oqorsaaserneqarsimannngitsut? Najoqqutassani eqimattani akissut nassaarisinnaavarput.

1953-p naalernerani Qaanaamut pilersaarut. Tasani illut siulliit sananeqarsimapput (qernertumik nalunaaqutsikkat).

Sanaartukkat pilersaarutaasimasut alannguusanik titarnilersorneqarsimapput. Sissaq sinerlugu piniartunut illuliat mikisut sanileriiat takuneqarsinnaapput.

Philip Rosendahlip ilanngutassiaani, Folkeflytningen til det nye Thule, i Atuagagdlitut marsi 1954, pilersaarut allaqqinneqarsimavoq.

Siunertaq: Illut issunik qammakkat

Ulloq 28. juni 1953, pinngitsaaliisummik nuussu-ereernermit qaammat ataaseq qaangiummat, Olav Himmelstrup, GTO-mi illunik titartaasartut allaffianni aqutsisuusimasoq, Politikenimit apeqqaris-saarfigineqarpoq. Apeqqarissaarnermi Qaanaami tammaarfiugallartoq pillugu nassuiaavoq, tassani-mi kalaallit sanasullu toqqini najugaqartinneqarsi-mapput.

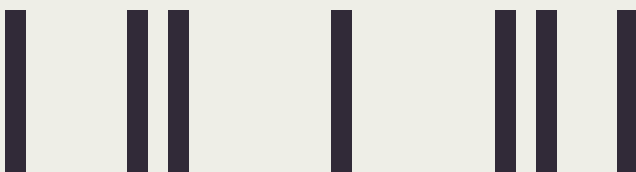
Pilersaarutit pillugit Himmelstrup ima oqaluttuar-poq: kalaallit illulioriaasaat malillugu illut iigartai pingasut issunik qarmaneqartussaasimagaluarput. Illut iluisa sannai saniatigut aamma qisunnik Danmarkimit tikisitanit sananeqartussaasimapput. Illu taanna issunik sanaaq Philip Rosendahlmit ilusilersorneqarsimavoq.

Angut – Illu allagaateqarfillu

Philip Rosendahl (1893-1974) Avannaani lands-fogediusimavoq, 1924-1939. Kingornatigut Grøn-lands Styrelsemi/ Grønlandsdepartementetimi allaffimmi pisortatut atorfinitsinneqarsimavoq, 1963-ip tungaanut taama atorfeqarsimalluni.

Avannaani landsfogediunermini Rosendahl kalaallit illussaannik peqqinnartunik ineriartortitsinermik misileraasimavoq (assi ataaniittoq takuuk). Misileraanermi kalaallit misilittagaat malinneqar-simapput. Tamanna Avangnâmiok-mi 1957-mi ilanngutassiami nammineerluni nalunaajarsimavaa.

Rosendahlip allagaateqarfiani eqimattat illulia-nut illuliornermilu atugassarititaasunut tunnga-sut ilaatigut nassaarineqarsinnaapput, imaasalu amerlanerpaartaat najoqqutassani eqimattani nassaarineqarsinnaallutik. Pituffimmi najugallit illui issunik qammakkanik oqorsaaserneqarsimanngin-nerinik oqaluttuaq, Rosendahlip allagaateqarfianit tigusaavoq.

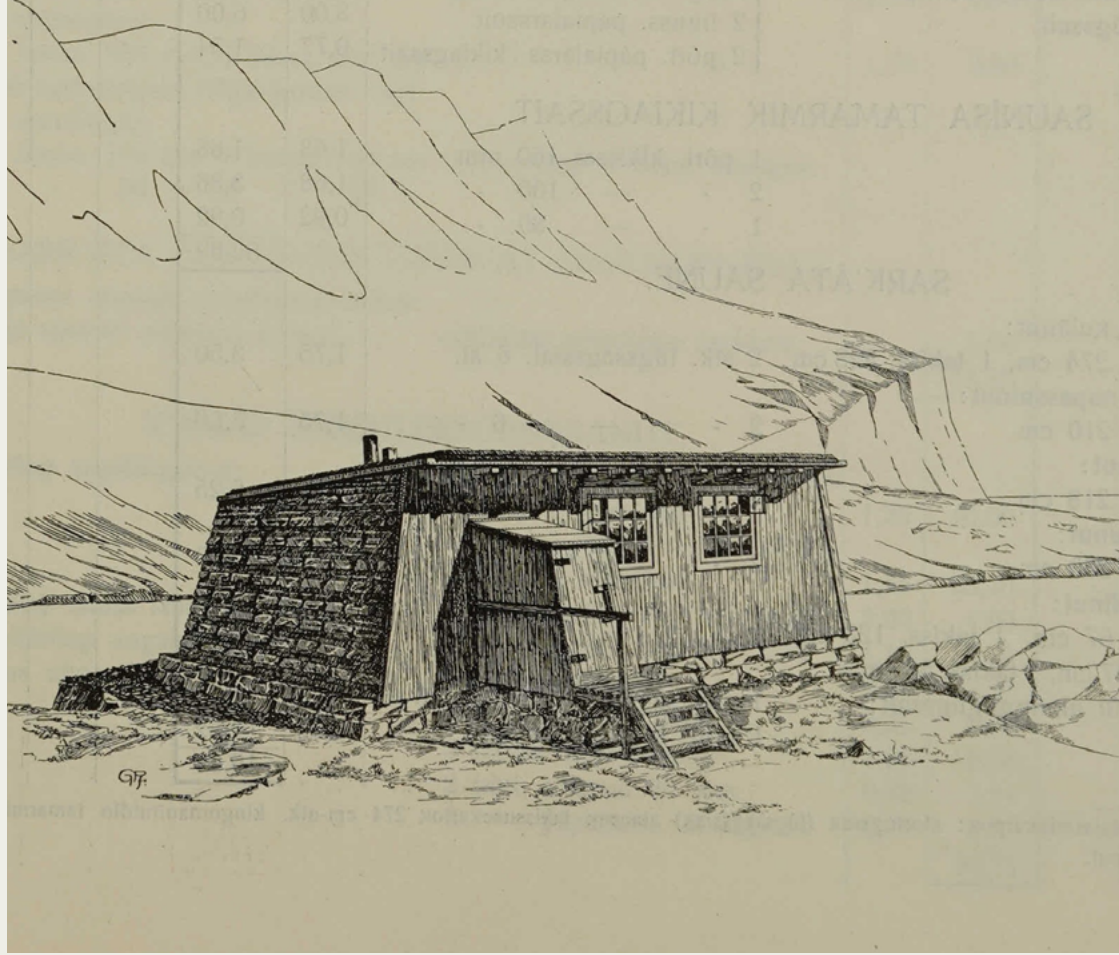

Rigsarkivet

*Issunik qammakkanik
titartagaq, Philip
Rosendahlip ilusilersugaa.
Avangnâmiup saqqaaniit,
februari 1937.*

*Aviisimi Rosendahlip
allannerti assillu atorlugit
illut qanoq sananeqarnis-
saat nalunaajarsimavaa.
Najoqqutassani eqimat-
tani Kalaallit Nunaata
nutaanngorsarnissaanut
sanaartornermut tunn-
gasuni nassaarineqarsin-
naavoq.*

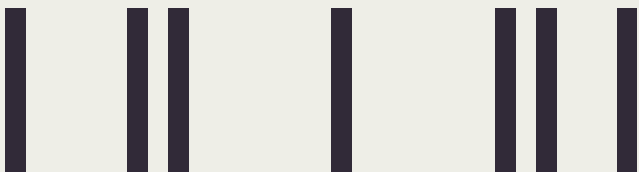

Rosendahl aallarpoq

Olav Himmelstrupip Politikenimi oqaaseqaata-
ani atuarneqarsinnaavoq, Rosendahlip suliassani
eqqortumik paasisimagaa: Kalaallit Nunaannut
aallartitaasimavoq Grønlandsdepartementimi
sanaartornermut aqutsisuujartorluni Pituffimmilu
najugalinnut issunik qammakkanik illuliorartorluni.
Rosendahl sanasullu Qaanaamut julip qeqqani
1953-mi tikissimapput.

Tassa ukioq tikitsinnagu kalaallinut illuliornissa-
minnut qaammatini marlunni piffissaqarsimap-
put. Suliaq oqitsuinnaasimanngilaq, Qaanaamimi
illuliornissat saniatigut Inuit najugaqarfii sumiiffim-
miittut allat aamma illuliorfigisussaasimavaat.

Rosendahlip nassuerutigisimavaa sanaartorner-
mut aqutsisoq piffissaaleqisimammat. Tamannali
sanaartornermut pilersaarutit naammassine-
qarsimannginnerinut kisimi peqqutaanngilaq.
Nalunaarusiami annikitsortalersukkami Rosendah-
lip titartaasumik suleqateqarneq – imaluunniit su-
leqatigiissinnaasimannginneq pillugu nassuiaavoq.

Suleqatigiinneq iluatsinngitsoq

Rosendahlip nassuiaataa malillugu illunik titartaasartup Erik Pedersenip Rosendahlip suliaminik naammassinninnissaralua ajoqusersorsimavaa. Pedersenip paasisutissat Rosendahlimut tunniuttarsimanngilai, Rosendahlillu oqaasai tusaanngitsuusaarneqartarsimapput.

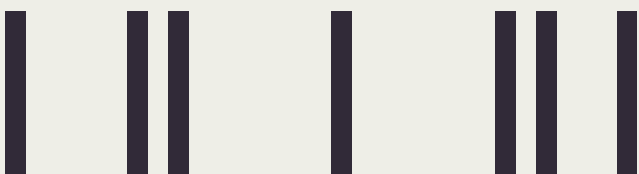
Inuit ataatsimeeqatiginerini pingaarutilinni peqataatinneqartarsimanngilaq, aap, aggustip aallartinernerani M/S Kaskelotimut allaat ikeqqusaasimanngilaq – Umiarsuaq sanasunut sanaartornermilu pisortanut usisaat, nunaqarfinnut assigiinngitsunut angalaartoq. Pedersenip umiarsuup naalaganut oqarsimavoq Rosendahlip sanasut inissaannik tigusissaanngitsoq, taamaattumillu landsfogedi utoqqaq ilaasinnaassanngitsoq. Rosendahlillu portuisimavoq, umiarsuarmut ikisimalluni nioqqusaaninilu akuerisimanagu.

Piviusut: Illut qisunnik sanaat

Kaskelotimut ilaalluni Qeqertarsuarmut tikikkami, illunik titartaasartoq ullaakkut tallimanut aallartiaarsimavoq. Rosendahlillu umiarsuarmi sinissimnermini taamak uummaaritsigisimanngilaq. Pedersenip piniartunut ataatsimiisitsineranut aamma qaaqqusaasimanngilaq.

Ataatsimiinnermi Pedersenip eqqartorsimavaa, illut qisunnik sananiakkani qallunaat illuutaattut oqortigiumaartut. Ataatsimeereernermi piniartuni ilaasuni ataasiinnaq, illumik issunik qammakkamik kissaateqarsimavoq.

Tupinnanngilaq Rosendahlip ullaaralaakkut ataatsimiinnerup inerneru tassanngaannarpallaartutut isigisimammagu. Illuatungaani Erik Pedersenip misigisimasimavoq, Rosendahlip inuit kimigiiserfigisimagai, issunik qammakkanik toqqaaseqqullugit, Rosendahlimi julimi Qaanaami Qeqertarsuarmilu innuttaasunik ataatsimiisitsereersimavoq – Qaanaami nakorsaqq palasilu, Avannaanilu inspektøri peqatigalugit.

Ataatsimiinnerni tassani Pedersenip peqataafiginngisaani, Rosendahli malillugu illut issunik qammakkat pilerineqarnerusimapput.

Taamaattumik Rosendahli Pedersenilu innuttaasunik ataatsimiititsisarsimapput, illua-tungertik peqataatinnagu. Suleqatigiissinnaannginneq innuttaasunut iluaqutaasimanngilaq. Navarana nassuiaasimavoq ukioq qalliarortoq illuni issunik ujaqqanillu oqorsaaserneqarsimanngitsuni najugaqarsimallutik.

Kisianni, kiap kajumissarinera taamaallaat apeqqutaatillugu, piniartut suliaq pillugu isumaat allanngorsimappat?

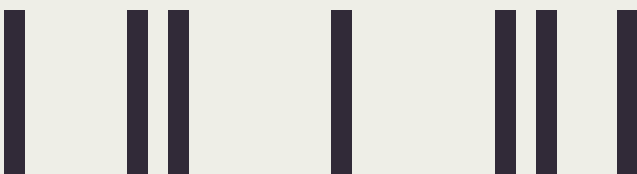
Piffissap aalajangiisimanera

Ukiut sisamat qaangiummata Rosendahli aviisimut ilanngutassiami allasimavoq, kalaallit issunik qammakkamik sananissaminnut naaggaarsimane rat piffissakilliornermut tunngasimasinnaasoq. Illut issunik ujaqqanillu qammakkat sananiarnerat, illunut qisunnik sanaanut sanilliullugu arriinernerujussuavoq.

Julimi 1953-mi qaammatit marluk piffissarineqarmata inuit issunik qammakkanik toqqaarususimane rat peqquteqarluarsimavoq. Aggustimili pingaarnersiui neq allanngorsimavoq. Septemberimi ukiup nillernersua nallilereertussaasimavoq, taamaattumik sanaartorneq sukkasuumik ingerlasariaqarsimalluni.

Pissusitoqqat nutaannorsaanerullu qeqqanni

Rosendahlip aviisimi ilanngutassiami nalunaarusiamimi akunnattoorfik alla allaaseraa. Statsministeriap Grønlandsdepartementianut nalunaarusianimi allasimavoq, Qeqertarsuarmi najugallit qisunnik sanaanik toqqaasimane ranni, Qaanaarmiut qima taarusussimanngitsut. Ilanngutassiami 1957-meersumi allappoq, issunik qammakkani najugaqar neq 'kanngunartuunngitsaq'.

Illut issunik qammakkat, kalaallit misilittagaat malillugit Rosendahlip ilusilersugai, inunnit alutor-saatigineqaqqaarsimapput. Taamaattorli illut qis-unnik sanaat inngigissunik qaliillit - naak Kalaallit Nunaannut akunnakkaluaqisut – nutaaliaanermut takussutissaasimapput. Rosendahlip Thulemi Pedersenimut akiuunnera, Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu politikerini, Danmarkimilu aqutsis-uni ileqqutoqqanik ingerlatsiinnarusuttut nuta-aliorusuttullu akiuunnerannit kingoqqisuuvoq.

Nutaaliorusuttut taamani ajugaareersimapput. 1950-mi isumaliutissiissut "G50"-meersoq ator-lugu, Grønlandskommissionip 1948-nimi Kalaallit Nunaata nutaanngorsarnissaa aqqutissiuusimavaa. Isumaliutissiissut naqiterneqarsimavoq. Najoqqutassani eqimattani isumaqatigiinniarnep imaqarniliai isumaliutissiissutillu missingiutaa nas-sarineqarsinnaapput.

Isumaliutissiissutip missingiutaani siullermi, illunik sanaartornermut tunngasortaa ima nipaqqarpoq:

"Ullumikkut kalaaleq imminut ataqqisoq, illuinnannguami qammakkami naju-gaqarnissi qinernavianngilaa."

Najoqqutassanut pulallutit misissuigit

Najoqqutassani eqimattani Kalaallit Nunaanni nutaanngorsaalluni sanaartornermut tunngasuni, Isumaliutissiissutip missingiutaa Underkommission III-mi isumaqatigiinniarnep imaqarniliai misis-sorsinnaavatit. Grønlandsministeriap allagaataani tullerriaartuni Philip Rosendahlip embedsarkiviani Rosendahlip illunillu titartaasartup Erik Pedersenip "suleqatigiissimanerat" pillugu paasisaqarnerusinaavutit. 1930-miit 1964-mut illuutit illuliornermilu atugassarititaasut pillugit allagaatit.

Najoqqutassat tamarmik internetikkut nassarineqarsinnaapput. [Rigsarkivip nittartagaani najoqqutassanut ataasiakkaanut linkit nassarinnavaatit.](#)

